

## Ben Laurence – Agents of Change

Matěj Křížecký

Univerzita Hradec Králové  
Filozofická fakulta

Rokitanského 62, Hradec Králové, 500 03, Česká republika  
matej.krizecky@uhk.cz

V recenzované knize *Agents of Change*<sup>1</sup> si její autor, Ben Laurence, klade ambiciózní otázku: Co bychom měli chtít od *adekvátní* teorie spravedlnosti? Odpověď na tuto otázku podle něj úzce souvisí s překročením debaty o ideální teorii. Tato debata v nějaké formě trvá již od publikace Rawlsovy *Teorie spravedlnost* z roku 1971<sup>2</sup> a je vedena právě mezi zastánci ideální teorie a neideální teorie<sup>3,4</sup>.

Debata o ideální teorii se týká nadřazenosti či vzájemné výlučnosti ať už ideální, či neideální teorie spravedlnosti. Autor kritizuje názor, že jedna z těchto teorií je nadřazená, či dokonce proti té druhé. Laurence tvrdí, že tomu je naopak, že jsou tyto dvě teorie propojené a neoddělitelné. Tento svůj názor rozvíjí a obhajuje v první kapitole (Dvě koncepty teorie spravedlnosti“)<sup>5</sup> této knihy. Závěrem kapitoly je Laurencovo přesvědčení, že neideální teorie je základem, který nám umožňuje přemýšlet o spravedlnosti a spravedlivé společnosti, a proto nám pomáhá vytvářet

---

1 Laurence (2021). Autor recenze bude používat v textu své překlady (kromě názvu knihy), anglické originály budou k nalezení v poznámkách pod čarou.

2 Nutno odlišit od „teorie spravedlnosti“, tou Laurence myslí jakoukoli teorii politické filosofie.

3 V originále „ideal theory“ a „nonideal theory“.

4 Laurence (2021, s. 5).

5 V originále „Two Conceptions of the Theory of Justice“.

ideální teorii spravedlnosti. „Přicházíme k politické filosofii již vědoucí, včetně spravedlnosti; pokud by tomu tak nebylo, politická filosofie by byla nemožná“.<sup>6</sup>

Tato ideální teorie nás následně informuje, jak nastavit instituce, aby bylo docíleno spravedlivé společnosti. Toto propojení jde nicméně oběma směry – ideální teorie totiž pomáhá neideální teorii identifikovat správná řešení nespravedlnosti, její pachatele a poškozené. Představuje tak neideální teorii její cíl a zároveň pomáhá navigovat a zlepšovat její jednotlivé akce. Tento dynamický vztah ideální a neideální teorie popírá zvýšenou důležitost jednoho, či druhého typu teorie. Laurence tento fakt dále připomíná, když správně tvrdí, že neideální – tranzitní – teorie je vedlejší produkt nespravedlnosti a neideální teorie se tak snaží odstranit podmínky své vlastní existence,<sup>7</sup> tudíž její existence jakožto samostatné teorie na ideální teorii nezávislé je nemožná.

Laurence v první kapitole knihy kritizuje také Rawlse, a to za nedůsledný přístup v otázce vztahu ideální a neideální teorie. Toto zanedbání autor demonstruje na faktu, že jsou v Rawlsově teorii k nalezení dvě koncepce teorie spravedlnosti:

„Každá (koncepte) rozděluje teorii spravedlnosti za použití rozdílu mezi ideální teorií a neideální teorií, ale každá konstruuje tuto dvojici jiným způsobem. Já nazývám první koncepci ‚koncepcí konformity‘ a druhou koncepcí nazývám ‚koncepcí teleologickou‘.“<sup>8</sup>

Laurence se s těmito identifikovanými koncepcemi nějakým způsobem vyrovnává v rámci celé knihy. Na závěr první kapitoly varuje, že nemáme tyto dvě koncepce – jako Rawls – slučovat, jelikož každá z nich naplňuje pojem ideální teorie a neideální teorie jiným významem. Koncepce konformnosti, pokud je rozdělená na ideální a neideální teorii, se dělí

6 Laurence (2021, s. 101). V originále „We come to political philosophy already knowing, including about injustice; were this not the case, political philosophy would be impossible“.

7 Laurence (2021, s. 103)

8 Laurence (2021, s. 11–12). V originále „Each divides the theory of justice using the distinction between ideal theory and nonideal theory, but each construes this dyad differently. I call the first ‘the compliance conception’ and the second ‘the teleological conception’.“

na teorii přísné konformnosti<sup>9</sup> (ideální teorie) a teorii dílčí konformnosti (neideální teorie)<sup>10</sup>. Dle Laurence koncepce konformnosti zahrnuje do spravedlnosti správné vztahy mezi členy společnosti tváří v tvář jejich sdíleným institucím.<sup>11</sup> Pokud jde tedy o přísnou konformnost, myslí tím Rawls teorii velmi-spořádané-společnosti<sup>12</sup>. Společnost tohoto statu dosahuje pouze, pokud je v obecném povědomí fakt, že všichni její občané souhlasí s těmi samými principy spravedlnosti, a pokud podle těchto principů tito občané (a instituce) žijí. Na druhou stranu se teorie dílčí konformnosti ptá, jak reagujeme na nespravedlnost – spadají do ní teorie trestu, spravedlivé války a například strategie protestů. Předpokládá tedy odklonění od principů spravedlnosti a ptá se, jak se s tímto odkloněním vypořádat.<sup>13</sup> Laurence se však na základě jím prezentovaných argumentů odklání od dělení teorie na ideální a neideální na základě konformnosti a přiklání se tak ke koncepci teleologické.

Jádrem teleologické koncepce je přesvědčení, že teorie spravedlnosti je praktická. Spravedlivou společnost vidí jako praktický cíl, o který má být usilováno v (naši) politické akci. Neideální teorie v této koncepci zahrnuje uvažování směřující k tomuto cíli (spravedlivé společnosti) v podmínkách, ve kterých tento cíl ještě není na dosah.<sup>14</sup> Teleologická koncepce však dle Laurence čelí kritice z protilehlých táborů, a to z táboru praktika listů<sup>15</sup> jako Elizabeth Anderson nebo Charles Miloš a anti-praktikalistů, mezi které patří G. A. Cohen a Adam Swift. Právě vyvrácením jejich kritik se věnuje v druhé („Od praxe k teorii“)<sup>16</sup> a třetí („Od teorie k praxi“)<sup>17</sup> kapitole.

V rámci teleologické koncepce se dá dělení na ideální teorii a neideální teorii nahlížet jako dělení na realistickou utopickou koncepci ideální teorie a tranzitní koncepci neideální teorie. Ideální teorie má být dle

9 V originále „strict compliance theory“, překlad z Rawls (1995).

10 V originále „partial compliance theory“.

11 Laurence (2021, s. 11). V originále „compliance conception is that justice involves right relations between members of society vis-à-vis their shared institutions“.

12 V originále „well-ordered-society“.

13 Laurence (2021, s. 28).

14 Tamtéž, s. 12.

15 V originále „practicalists“.

16 V originále „From Practice to Theory“.

17 V originále „From Theory to Practice“.

Laurence utopickou, jelikož používá morální ideály a principy k tomu, aby specifikovala koncept spravedlivé společnosti, a realistickou, protože tato koncepce má být dosažitelnou, aby mohla sloužit jako cíl pro politickou akci.<sup>18</sup> Realistická utopická koncepce popisuje účel spravedlivé společnosti. Dle Laurence se tak jedná o praktické dobro, a jelikož jde o praktické dobro, musí být dosažitelné a udržitelné skrze kolektivní činnost/snahu. Z tohoto důvodu musí být popis spravedlivé společnosti kompatibilní s naší přirozeností, s fakty o lidské psychologii a s vývojem materiálních podmínek našeho světa.<sup>19</sup>

„Na druhou stranu, neideální teorie chápána optikou tranzitní koncepce nás má strategicky navigovat k cíli, kterým je spravedlivá společnost, musí tedy být schopna identifikovat nespravedlnosti, které nám brání v dosažení spravedlivé společnosti, a diagnostikovat základní příčiny politických patologií, které slouží jako překážky v pohybu vpřed. Její úlohou tak je také identifikovat přípustné postupy, které by nás efektivně přiblížily spravedlnosti (...)“.<sup>20</sup>

Z tohoto vyplývá, že teleologická koncepce teorie spravedlnosti je praktická a existuje v zájmu akce. Laurence se však ptá, jak může teorie existovat v zájmu praxe, když teoretik a praktik jsou odlišné osoby?<sup>21</sup> Této otázce se věnuje čtvrtá kapitola („Agenti změny“)<sup>22</sup>, ve které Laurence kritizuje politické filosofy za používání obecného „my“, pokud se bavíme o subjektu, jenž má překonat, napravit, či snížit nespravedlnost ve společnosti. Jelikož výzva nebo teorie napsaná jako návod k překonání takovéto nespravedlnosti sice plní své poslání tím, že sděluje nutné kroky k dosažení cíle, musí být ovšem tyto kroky někým uskutečněny, tedy být splněny nějakými agenty.

Do tohoto obecného „my“ totiž spadají jak ti, již vykonávají nespravedlnost, tak ti, kteří z ní profitují, stejně jako ale i ti, již jsou oběťmi ta-

<sup>18</sup> Laurence (2021, s. 32).

<sup>19</sup> Tamtéž, s. 38.

<sup>20</sup> Tamtéž, s. 36.

<sup>21</sup> Tamtéž, s. 103.

<sup>22</sup> V originále „Agents of Change“.

kové nespravedlnosti.<sup>23</sup> Z tohoto důvodu je oslovení „*my*“ neprovokující k akci. Kdo je tedy tímto agentem změny? Je jím někdo, kdo jedná, aby narušil nespravedlivý status quo, aby překonal překážky bránící uskutečnění změny, jež umenší, nebo odstraní nespravedlnost.<sup>24</sup> Ben Laurence tvrdí, že *proveditelnost*, *motivace* a *normativní přijatelnost*<sup>25</sup> jsou zásadní charakteristiky pro identifikaci agenta změny<sup>26</sup>, to znamená, že navrhované změny jsou dynamicky proveditelné do dostatečného stupně a agenti změny jsou – nebo realisticky mohou být – motivováni se intencionálně a dobrovolně vydat takovou dynamickou cestou a že jsou normativně vyhovujícími kandidáty na to stát se agenty změny.

Agent změny je normativně vyhovující, pokud se tento možný agent pokouší změnit něco, co se ho bytostně týká. Příkladem může být, když možní agenti změny konají protest (nebo jakoukoli akci), který není vyvolaný pracovníky (té továrny, které se protest týká) a požadavky těchto možných agentů změny jdou proti přání zaměstnanců, protože mají jiné přání či jim hrozí ztráta zaměstnání (na základě činnosti těchto možných agentů). Normativně vyhovujícím agentem změny v tomto případě mohou být zaměstnanci (oné továrny) a odborové svazy, nikoli vnější skupiny neriskující žádné následky. Otázka po agentu změny není žádnou druhotnou otázkou, naopak se jedná o ústřední otázku tranzitní teorie. Jak už bylo řečeno, teleologická koncepce teorie spravedlnosti je praktická a jako taková potřebuje někoho, kdo navrhované změny uvede do praxe.<sup>27</sup>

Dle Laurence je také nezbytnou otázkou vztah filosofa a agenta změny. Ideální teorie – vytvořená filosofem – artikuluje podobu spravedlivé společnosti, vůči které je praxe orientovaná, a neideální teorie zapojuje tuto podobu dynamicky a imanentně do analýzy nespravedlnosti, na základě, které vytvoří návrhy, jak tuto nespravedlnost překonat. Tyto návrhy by ultimátně měly vést k akci – provedené právě agenty změny.<sup>28</sup> Jelikož je tranzitní teorie psaná jako návod agentům změny k tomu, aby se posta-

23 Laurence (2021, s. 110).

24 Tamtéž, s. 116.

25 V originále „normative appropriateness“.

26 Laurence (2021, s. 125).

27 Tamtéž, s. 130.

28 Tamtéž, s. 136.

vili jiným agentům (kteří způsobují či zachovávají nespravedlnost), nedjedná se o neutrální perspektivu, a tak se filosof staví do solidárního postoje vůči agentům změny.<sup>29</sup> Tranzitní teorie tedy předpokládá možnost komunikace mezi filosofem a agentem změny, a právě tato komunikace vedena v prostoru solidarity je mostem mezi teorií a praxí – akcí.

Filosof a agent změny spolu tedy musí komunikovat a filosofova práce musí být *dostupná* agentům změny, protože agenti jednají na základě teoretikovy práce a včleňují ji do svých argumentů a přesvědčování.<sup>30</sup> Z toho vychází, že akademický politický filosof může stát proti politické filosofii, jak ji vidí Laurence (teleologickou koncepcí), protože vydává své články v akademických žurnálech, ve kterých jsou za placenou bránou, tudíž jsou nepřístupné pro širokou veřejnost, nebo píše neideální teorii politické filosofie, ale nespecifikuje agenta změny.

V páté („Proti přísné konformnosti“)<sup>31</sup> a šesté („Proti antipraktikalistům“)<sup>32</sup> kapitole Laurence hájí svou pozici. V páté kapitole se Laurence blíže věnuje koncepci přísné konformnosti a dokazuje, že jím zvolená teleologická koncepce je vhodnější koncepce, jelikož poskytuje lepší nástroje k překonání či zmírnění nespravedlnosti. Šestá kapitola je zasvěcena obraně vůči námitkám antipraktikalistů, které jsou reprezentovány Davidem Estlundem a jeho beznadějnou normativní teorií<sup>33</sup>.

Sedmá kapitola slouží jako shrnutí pozic obhajovaných napříč knihou, která si bere za úkol, přístupně popsat jednotlivé momenty Laurencovy teorie. V této kapitole se Laurence táže, zda právě *Agents of Change* jsou knihou politické filosofie podle teleologické koncepce. Laurence připomíná, že podle teleologické koncepce má politická filosofie dvě části – ideální a neideální teorii. Sám tak přiznává, že tato kniha nepatří k hlavnímu tělu politické filosofie, ale že jde o knihu, která pojednává o tom, co znamená „dělat“ politickou filosofii. Kniha poskytuje reflexi metod a struktury politické filosofie, nepředkládá však žádné konkrétní tvrzení ideální či neideální teorie.<sup>34</sup>

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 137.

<sup>30</sup> Tamtéž, s. 203.

<sup>31</sup> V originále „Against Strict Compliance“.

<sup>32</sup> V originále „Against the Antipracticalists“.

<sup>33</sup> V originále: „hopeless normative theory“.

<sup>34</sup> Laurence (2021, s. 212–213).

Laurencův hlavní přínos tkví ve čtyřech bodech. Prvním je identifikace dvou rozdílných koncepcí v politické filosofii Johna Rawlse (koncepte přísné konformnosti – teleologická koncepce) a způsob, kterým tyto koncepce naplňují významem pojmy „ideální“ a „neideální“ teorie. Tento bod také zahrnuje obhajobu teleologické koncepce na úkor koncepce přísné konformnosti. Díky tomuto rozdělení je Laurence schopen přesvědčivě překonat debatu o ideální teorii, což je druhý přínos *Agents of Change*. Třetím bodem je kritika používání obecného, neurčitého „my“<sup>35</sup> v textech neideální teorie, jelikož toto „my“ v sobě zahrnuje proti sobě stojící skupiny (továrník – zaměstnanec, znečišťovatel – environmentální aktivista). Laurence tvrdí, že neideální teorie, která přesně identifikuje agenty změny má mnohem vyšší potenciál oslovit tyto agenty, a tím pádem snížit/odstranit řešenou nespravedlnost. Čtvrtým bodem je syntéza všech bodů předchozích, ta dává vzniknout rámci politické filosofie a teorie spravedlnosti, tento rámec následně poskytuje určitý návod, jak psát texty politické filosofie.

### Literatura

Laurence, B. (2021): *Agents of Change: Political Philosophy in Practice*. Harvard University Press, Cambridge.

Rawls J. (1995): *Teorie spravedlnosti*. Victoria Publishing, Praha, 1995.

Křížecký, M. (2024): „When mental states matter.“ *Filosofie dnes* 16 (2): 77–83.  
Dostupné z [www.filosofiednes.ff.uhk.cz](http://www.filosofiednes.ff.uhk.cz)

---

35 Či jiného obecného, nekonkrétního označení subjektu změny.